

VANHAN PIILIPUUN ALLA

Camilla v. Bonsdorff
ja kaatuneen piilipuun
kanto.
Kuva Viveka Backström

VANHAN PIILIPUUN ALLA

SISÄLLYSLUETTELO

- 3 Esipuhe
Yhteinen muistomme – kaupunkipuu herätti tunteita
- 5 PIILIPUU SÄÄSTETTIIN TULEVAISUUTEEN
- 6 Luonnon vai ihmisen muistomerkki – erityisen merkityksellisistä puista
- 7 Lasipalatsin salava – yksi meistä
- 8 Piilipuu pysyköön paikallaan!
- 10 Vanhan luonnonmuistomerkkin eli piilipuun tarina
- 12 Puuvanhusta kunnioitettava
- 12 Rakasta puuta suojelemassa
- 13 Piilipuun pitkät jäähyväiset
- 16 Lausuntopyyntöjä ja lausuntoja viime vuosikymmeniltä
- 16 IHMISET PIILIPUUN ALLA
- 16 Puuta ahdisteltiin jo 1920-luvulla
- 18 Piilipuulla poikanen Hartolassa
- 18 Piilipuun alta evakkoon
- 20 Salava pelasti mummun hengen
- 21 Viholliskoneiden tulo Helsinkiin ylle vuonna 1939
- 21 Treffit piilipuun katveessa
- 22 Riippapaju maamerkinä
- 22 Puu tunnusmerkinä
- 22 Piilipuusta apu suunnistamisessa
- 24 Piilipuu on nähnyt vuosien vaihtumiset
- 24 Piilipuu tekee maiseman
- 25 Kiitos salava, kun kaaduit hitaasti!
- 25 Yksinäistä ilman piilipuuta
- 25 Istutetaan uusi 'Salix blanda'!
- 27 Lehdistö seurasi kaatuneen salavan vaiheita:
- 28 PIILIPUULLA ON UUSI TULEVAISUUS

Julkaisija: Helsingin kaupunki
Rakennusvirasto / katu- ja puisto-osasto
Ympäristökeskus
Toimitus: Kristina Rive
Etukannen kuva:
Helsingin kaupungin museo /
A. Pietinen, 1930-luku
Takakannen kuva:
Helsingin kaupungin
ympäristökeskus / Kyösti Huotari
Taitto: Meri Jähi
Kirjapaino: Paintek-Pihlajamäki Oy
Painos: 1000 kpl
ISBN: 952-473-350-1
ISSN: 1238-9579

Helsingin kaupungin rakennusviraston
julkaisuja 2004:9

Helsingin kaupunginmuseo / 1920-luku

YHTEINEN MUISTOMME – KAUPUNKIPUU HERÄTTI TUNTEITA

Kaupunkilaiset surivat Lasipalatsin puuta kuin hyvää ystävää. Piilipuuta oli nähnyt kaupungin historiasta enemmän kuin kukaan nykyinen kaupunkilainen. Se oli merkittävä maamerkki kehittyvässä kaupunkikuvassamme ja kaupungin ensimmäinen viran puolesta suojeltu luonnonmuistomerkki.

Tähän kirjaseen on koottu tarinoita, joita kerättiin rakennusviraston ja ympäristökeskuksen aloitteesta talvella 2004. Tavoitteena on ollut kerätä yhteen niitä tunteita, joita puun kohtalo toi esiin ja osoittaa, miten merkitykselliseksi yksi puu voidaan kokea kivikaupungissa. Kaupunkilaisten tarinoiden lisäksi kirjassessa on vanhoja valokuvia sekä virkamiesten ja puuasiantuntijoiden kirjoituksia.

Kirjanen ei olisi syntynyt ilman innostunutta ja epävirallista virkamiesjoukkoa, joka muiden kiireittensä keskellä koki asian tärkeäksi. Suunnittelutyössä ovat olleet mukana Raimo Pakarinen ja Matti Miinalainen ympäristökeskuksesta, Roy Koto ja Kristina Rive rakennusvirastosta allekirjoittaneen lisäksi. Erityisesti kirjasen synnystä on kiitettävä Kristina Riveä, joka innokkaasti ja ammattitaitoisesti keräsi ideat kokoon. Kiitokset myös kaikille kirjoittajille sekä rakennusviraston, kaupunkisuunnitteluviraston ja kaupunginmuseon työntekijöille, jotka ovat omalla panoksellaan osallistuneet tämän kirjasen tekoon.

Helsingissä 7.9.2004

Camilla v. Bonsdorff

Helsingin kaupungin ympäristökeskus

Helsingin kaupunginmuseo / A. Rönnberg, 1924

PIILIPUU SÄÄSTETTIIN TULEVAISUUTEEN

Lasipalatsin isoriippapaju suojeltiin kaupungin rahatoimikamarin päätöksellä 7.5.1924. Tällä päätöksellä hyväksyttiin aloite, jossa Helsingin kaupungin luonnonpuistojen ja eläintarhan intendentti Rolf Palmgren esitti puun teknisluonteista suojelua.

J.Rolf Palmgrenin piilipuun rauhoitusesitys

På Salomonsgatan, mitt på körbanan mellan Hankkijas hus och Åbo kasärn växer en vacker pil i sin friska kraft. Den räknar visserligen inte sina år i sekler men är ett välskapt präktigt träd. Trafiken på gatan har ej ströts av pilen, och även i framtiden, då man kan tänka sig en livligare trafik än nu, kan det ej vara till förfång, emedan gatan är synnerligen bred och leder till en lugn och fridsfull stadsdel. I Göteborg hava stadsmyndigheterna genomgående skonat sådana fristående träd, även så de vid gaturegleringar hamnat mitt på körbanan. Det verkar lika överraskande som uppflytande för tanken, att denna stad, med vilken Helsingfors närmast är jämförbar, se enstaka eller rader av gamla träd mitt på trafikerade gator breda sin skugga över gatuvimlet. Som exempel må här blott nämnas, att när Göteborg Grillbergsbrogatan av trafikskäl utvidgades på bekostnad av en parkanläggning, en fil av träd på en kringgårdad plattform mitt på körbanan bevarades, en åtgärd som icke mött motsägelser, men åt vilken alla glatt sig.

Jag får, hänvisande till ovanstående vördsammast framställa om att förberörda träd måtte för framtiden skonas, samt att en upphöjning eller refuge kring trädet måtte uppföras för att bättra garantera dess ostörbarhet och underlätta dess nutritionsförhållanden.

Högholmen 8.4.1924

Salomonkadulla, keskellä ajoväylää Hankkijan talon ja Turun kasarmin välissä kasvaa kaunis elinvoimainen puu. Sen ikää ei tosin voi laskea vuosisatoina, mutta se on hyvän muotoinen, komea puu. Koska katu on huomattavan leveä ja johtaa rauhalliseen kaupunginosaan, ei paju ole häirinnyt liikennettä, eikä se voine olla haitaksi tulevaisuudessakaan, jolloin liikenteen voi kuvitella nykyistä vilkkaammaksi. Göteborgissa ovat kaupungin viranomaiset johdonmukaisesti säästäneet tällaisia erillispuita vaikka ne katujärjestelyissä olisivatkin joutuneet keskelle ajoväylää. On yllättävää ja ajatuksia herättävää, että kaupungissa, johon Helsinkiä lähinnä voidaan verrata, yksittäiset puut ja puurivit liikennöityjen katujen keskellä levittävät varjoaan katuvilinän ylle. Esimerkkinä mainittakoon vain, että Göteborgin Grillbergsbrogatania levennettäessä jätettiin ajoväylän keskelle korokkeella ympäröity puurivi. Tämä toimenpide ei herättänyt vastustusta, vaan kaikki iloitsivat siitä.

Yllä olevaan viitaten ehdotan, että edellä mainittu puu säästettäisiin tulevaisuuteen, ja että puun ympärille rakennettaisiin koroke takaamaan sen häiriintymättömyyttä ja helpottamaan sen ravitsemustilannetta.

Korkeasaari 8.4.1924

Luonnon vai ihmisen muistomerkki – erityisen merkityksellisistä puista

Luonnonsuojelulain mukaan puu, puuryhmä, siirtolohkare tai vastaava luonnonmuodostuma voidaan määrätä rauhoitetuksi luonnonmuistomerkiksi, jos sitä on aihetta erityisesti suojella sen kauneuden, harvinaisuuden, maisemallisen merkityksen, tieteellisen arvon tai muun vastaavan synn takia.

Kauneus on katsojan silmässä, eivätkä harvinaisuus, merkitys maisemassa tai edes tieteellinen arvo ole yksiselitteisiä. Vielä epäselvempää on, mitkä olisivat muita vastaavia syitä. Suomessa on luonnonmuistomerkkejä, joihin liittyy historiallisia arvoja. Tällaisia ovat vaikkapa karsikkomännnyt, joihin on kaiverrettu vainajien tietoja, tai siirtolohkareet, joihin liittyy nimi tai kansantarina. Useimmiten näiden puiden ja kivien järeä koko riittäisi yksinään luonnonmuistomerkkin asemaan, mutta nimi ja historia tuo niille vielä lisää arvoa.

Varsinaiset muistopuut ovat muistomerkkejä, mutta eivät luonnonmuistomerkkejä. Helsingin tunnetuimmat muistopuut ovat vuonna 1917 istutetut ja muistopatsaalla vahvistetut Kaivopuiston Itsenäisyyden kuuset. Nekään eivät ole lakisääteisesti rauhoitettuja. Helsingissä on noin sata eri alueille istutettua muistopuuta.

Jotta muistopuu voidaan istuttaa, on ensimmäinen toimenpide yhteydenotto rakennusviraston puistosuunnittelijaan, jonka vastuualueelle puu halutaan istuttaa. Yhdessä hänen kanssaan sovitaan istutuspaikka sekä ympäristöön sopiva puulaji. Puulajeiksi valitaan tavallisesti lehmus, vaahtera, koivu, tammi, saarni, pihlaja, koristeomanapuu, koristekirsikka tai kuusi, mänty tai lehtikuusi istutuspaikasta riippuen. Muistopuita ei merkitä erillisillä kylteillä. Ne rekisteröi-

Helsingin kaupungin ympäristökeskus / Ilmo Nikkanen

dään rakennusvirastossa olevaan muistopuurekisteriin ja lahjoittajalle annetaan puun lahjakirja. Lahjoittaja vastaa puun hankinnasta ja istutuksesta koituvista kustannuksista. Tällä hetkellä muistopuun hinta on keskimäärin 340 euroa. Virasto ei voi taata puun säilymistä luonnonolosuhteissa tai mahdollisissa tulevaisuudessa tapahtuvissa alueen kaava-muutoksissa.

Luonnonmuistomerkkiä ei ole tarkoitettu välineeksi, jolla pyrittäisiin estämään jokin epämieluisa hanke. Helsingin kaupungin omistamalla mailla maanomistajaa edustaa se virasto, jonka hallinnassa alue on, eli useimmissa tapauksissa rakennusviraston katu- ja puisto-osasto.

Raimo Pakarinen
Helsingin kaupungin ympäristökeskus

Lasipalatsin salava – yksi meistä

Ympäristömme puut ovat meille tärkeitä, vaikka emme sitä aina tiedostakaan. Puutkaan eivät ole ikuisia, niidenkin osalta tiimalasi täyttyy aikanaan ja on poismenon aika. Tällöin tunnemme samaa ikävää kuin jos hyvä ystävä olisi poistunut elinpiiristämme. Samoin tunsivat monet ihmiset kuultuaan Lasipalatsin salavan murtuneen myrskytuulessa. Monet meistä tapasivat puun miltei päivittäin kaupungilla sen keskeisen aseman vuoksi.

Puu voi olla tärkeä, huomattava monella eri tavalla. Yleensä pajuja, joihin salavakin luetaan, ei arvosteta kovinkaan paljon vaikka ne saattavat kasvaa kookkaiksikin. Helsingissä on monia puita, jotka ovat Lasipalatsin salavaa pitempiä tai paksumpia, mutta tämän salavan teki tärkeäksi sen keskeinen sijainti, jonka vuoksi sen ystäväpiiri oli hyvin laaja.

Lasipalatsin puulla oli jo luonnetta, mikä johtui sen korkeasta iästä. Erään amerikkalaisen sanonnan mukaan nuoret puut ovat kauniita kuten nuoret yleensäkin, mutta iän myötä ne saavat luonnetta (character) kasvaessaan isoiksi ja viisaiksi puuvanhuksiksi, joilta me ihmisetkin saamme paljon oppia. Jo tämän vuoksi pitäisi niin luonnonmetsissä kuin puistoissakin olla myös vanhoja puita, vaikka ne puistoissa tarvitsevatkin paljon hoitoa ja vaikka niillä talousmetsissä ei ole enää merkitystä taloudellisessa mielessä.

Lasipalatsin pajun nimenä on ollut isoriippasalava (*Salix* 'Blanda'), mutta Jaakko Saarinen on *Sorbofolian* kirjoitukses-

saan (4/2003) osoittanut, ettei suomalainen isoriippasalava olekaan oikeata 'Blandaa'. Tämä lajike on aivan liian arka viljeltäväksi. Lasipalatsin puu kuuluukin meillä yleisesti viljeltyyn kujasalavaan (*S. x rubens*), joka on valkosalavan (*S. alba*) ja salavan eli piilipuun (*S. fragilis*) välinen risteymä. Tästä puusta on viljelyssä Pohjolassa monia eri kantoja, joista Lasipalatsin puu edustaa yhtä, meillä muuallakin kattavaa kantaa. Tämä puu on tuotu meille todennäköisesti Venäjältä 1800-luvulla, jolloin sieltä tuotiin paljon muitakin näihin päiviin asti säilyneitä koristekasveja kuten poppeleita ja pensasruusuja. Tämä kanta sai lajinimekseen 'Lasipalatsi' uudessa tänä vuonna (2004) ilmestyneessä Viljelykasvien nimistön uudessa painoksessa ja sen "virallinen" nimi on siis isoriippasalava (*Salix x rubens* 'Lasipalatsi').

Monen puiden ystävän toive siitä, että puu vielä versoisi, ei näytä toteutuvan. Ainakaan juhannukseen 2004 mennessä ei ole versoja ilmaantunut. Useinhan pajut versovat helposti, mutta eivät kuitenkaan aina. Lisäksi Lasipalatsin puu kärsi vandalismista kun joku tyhmyri sytytti sen lahon sisustan tuleen. Tämä teko on voinut kuivata puuta niin ettei se enää pysty kasvattamaan uusia versoja. Puiden ja pensaiden versomiskyky on hyvin erilainen. Toiset pystyvät tekemään tyvelle ja juuristoon jälkisilmuja tai niitä on jo uinuvina olemassa, mutta toisilta puilta ja pensailta tämä kyky puuttuu. Lasipalatsin salavasta on kuitenkin otettu pistokkaita ja niin halutessa voidaan joskus istuttaa uusi taimi samalle paikalle.

Pentti Alanko

Helsingin yliopiston kasvitieteellisen puutarhan ylipuutarhuri
vuosina 1977 – 1989

Piilipuu pysyköön paikallaan!

Lasipalatsin piilipuun kanssa olen tehnyt yhteistyötä aina 1970 -luvun puolivälistä asti. Puu oli silloin jo vanhus. Kiinteistövirasto huolehti tuolloin rauhoite-tuista puista. Puun suoja-aitaa ja taulua on moneen otteeseen kunnostettu. Näiden vuosikymmenien aikana asiantuntijat ovat olleet puun kunnosta huolissaan. Se on todettu iäkkääksi ja lahovikaiseksi. Kaatuessaan siinä oli enää yksi suurista haaroista jäljellä. En muista milloin edelliset haarat ovat katkenneet. Puun kuntoa on seurattu ja puuta on hienova-raisesti hoidettu kaikki nämä vuosikymmenet.

Moneen otteeseen puuta on myös vaadittu poistet-tavaksi joko huonoon kuntoon tai sen väärään sijaintiin vedoten. Erityisesti muistan Timo Niinin kaupunginkanslian kehittämistoimistosta, joka useasti oli sitä mieltä, että puu pitäisi poistaa Kampin kehittämisen tieltä, koska sillä ei ole muutenkaan pitkää tulevaisuutta. Siihen totesin joka kerran, että puu on arvokas ja se poistuu sitten, kun sen aika tulee,

luonnollista tietä. Kyllä Kampin keskus voi sitä odottaa! Tuo “väärä sijainti” -oletamus on minua aina harmittanut. Toki puu kasvaa hankalassa paikassa, mutta kumpi siinä on ollut ennen, puu vai katu? Suomessakin pitää oppia kunnioitta-maan vanhaa ja arvokasta.

Vuodenvaihteen 2003 tapahtumat muistuttivat minulle jälleen kerran, että ihmisille ympäristön pienetkin yksi-tyiskohdat ovat tärkeitä. Samoin historia ja menneet ajat. Tällainen yksittäinen puu sisältää ihmisille hyvin monenlai-sia merkityksiä ja arvoja. Se on monien asioiden symboli. Hyvässä yhteiskunnassa ja ihmisyhteisössä ymmärretään tällaisten yksittäisten asioiden tärkeys ja huolehditaan myös tästä jälkityöstä samalla huolellisuudella. Tämä on myös virkakoneiston velvollisuus ja ilo. On hauska nähdä mihin vielä päädytäänkään.

Siis ei ikinä: lavalle vain roskat ja pois!

Eeva Kuuluvainen
kaupunginmetsänhoitaja vuosina 1986 – 1991

Helsingin kaupunginmuseo / E. Sundström, 1927

Vanhan luonnonmuistomerkin eli piilipuun tarina

Talvimyrsky katkaisi 29.12.2003 runkoni ja viskoi oksani kylmään katuun. Onneksi en aiheuttanut haittaa kenellekään. Ihmiset tulivat luokseni ja katselivat surullisina onttoa kantoa. Satojen kaupunkilaisten tervehdykset ja ihmeellinen kiintymys ja suru levisi ympärilleni.

Näin minäkin, salavaksi, isoriippapajuksi ja piilipuuksi kutsuttu virityin muisteluihin:

Minut istutettiin vuonna 1830 nuorena taimena hienon Henrikin bulevardin (myöhemmin Heikinkatu) viereen. Tämä oli nykyisen Mannerheimintien alkupään nimi 1860 -luvulle asti, jolloin Läntinen Viertotie -nimi otettiin käyttöön.

Näin kun tsaari Aleksanteri II kävi vuonna 1863 tervehdyskäynnillä Aurora Karamzinin luona Hakasalmen huvilassa, joka nykyisin kuuluu Helsingin kaupunginmuseolle. Alkuaikoina hevoset kopisivat ympärilläni kun tarkkailin Turun kasarmien sotilaiden harjoituksia tässä kaupungin laidalla Kluuvinlahden tuntumassa. Kaupunkilaisia oli silloin vähän ja vain muutama tie oli päällystetty mukulakivillä.

Onneksi olin jo aika hyvin varttunut, kun elokuun 28 päivänä vuonna 1890 raju syysmyrsky tuhosi lähistöltä lähes kaikki puut. Kaikkiaan yksin Kaisaniemessä kaatui yli 900 minua vanhempaa puuta.

1900 -luvulla historian melskeet koettelivat: kansalais-sodassa, toukokuussa vuonna 1918 saksalaiset joukot tulittivat vieressäni olevaa venäläisten kasarmia ja talvisodassa 1939 Arkadiankadun ympäristöön pudotettiin pommeja, jotka onnekseni eivät osuneet minuun. Suomen itsenäistymisen aikaan rakennettiin kovasti ja maata peitettiin asfaltilla nupu- ja mukulakivien sijasta. Viereeni, vanhan

Helsingin kaupungin ympäristökeskus / Kyösti Huotari

Arkadia -teatterin tontille rakennettiin Hankkijan talo 1910 -luvulla ja 1930 -luvulla rakennettiin väliaikaiseksi suunniteltu Lasipalatsi ja eduskuntatalo, sitten Postitalo ja Sokoksen kortteli.

Vuonna 1924 minulle osoitettiin odottamaton kunnia, kun kaupungin rahatoimikamari päätti julistaa minut *viralliseksi luonnonmuistomeriksi!* Tämän kunniaksi sain hienon kyltinkin eteeni (kylläkin vasta vuosia myöhemmin). Ilmeisesti minuun oli totuttu, ja kuuluin erottamattomasti tähän

kehittyvään kaupunkimaisemaan. Ja ehkä olin komeakin, eikä kilpailevia lajitovereita (*Salix babylonica* x *fragilis*) ole useita ainakaan lähistöllä.

Sotien aikana ihmettelin ihmisten epätoivoista toimintaa ja pommien pudottelua taivaalta. Kun eduskunta, sodan vihdoinkin päätyttyä vuonna 1945, sääti lain, joka oikeutti hakkaamaan metsiä ja puita polttopuiksi 70 km:n säteellä kaupungista, pidättelin henkeäni ettei kohtalokseni tulisi joutua jonkun kaupunkilaisperheen lämmityshaloiksi.

Vältin tämän kohtalon, ehkä tuon rauhoituspäätöksen takia, ja sain jännityksellä seurata kaupungin rakentamista ympärilleni, viereeni nousi uusi linja-autoasema. Tutustuin tuhansiin uusiin helsinkiläisiin, jotka olivat menossa tai tulossa linja-autoilta tai muuten vaan tekivät treffejä lehvistöni suojaan.

Ollessani jo yli 150 -vuotias sain naapurikseni pari presidenttiä: Mannerheimin ja Paasikiven, kylläkin patsaiden muodossa. Syviä kuoppia kaivettiin taas lähettyvilleni ja jouduin venyttämään juuriani yhä pitemmälle saadakseni olemassaololleni elintärkeää vettä. Autot alkoivat ahdistella. Sain ympärilleni rautarenkaan joka suojeli ja varjeli jo vanhentunutta ulkokuortani.

Kun kevätaurinko alkoi lämmittää ja valo lisääntyi, sain lehvästööni seuraa varpusista ja tuhansista hyönteisistä. Asettuipa muutama kääpäkin kuorelleni ja viherlevä tarttui oksiini autojen typpipäästöjen lisääntyessä. Kuulin jonkun tärkeän näköisen tutkijan ihailevan luonnon monimuotoisuutta itsessäni ja puhalsin tuottamaani viileää, hapekasta kosteutta hänen ympärilleen. Samalla yritin vaimentaa

liikenteen melua jotta kuulisin paremmin tutkijan ihmeellisiä ajatuksia puun merkityksestä: ”hapentuottaja, ilman lämpötilojen säätelijä, pölyn sitoja, meluntorjuja, maiseman kaunistaja ja hiilinielu”. Hiilinieluni tarkoittaa sitä, että otan ilmasta hiilidioksidia käyttööni ja luovutan kaupunkilaisille happea, tämä liittyy kuulemani mukaan ilmastomuutoksen torjumiseen. Taidanpa olla tärkeä tekijä tässä kaupungissa!

Uudenvuodenaatonaattona vuonna 2003, ilman ennakkovaroitusta, pyyhkäisi raju myrskytuuli minut kumoon.

Pehmyt uusi lumi peitti kohta haavojani ja ystävälliset ihmiset toivat suruvalittelujaan. Kantoni päältä lähetetty uudenvuodenyön raketti oli kyllä turhan raju. Se poltti sisukseni perusteellisesti ja tuhosi pitkäaikaiset pienet mikrobit ja hyönteis- ja sieniyöstäväni.

Kevätauringon lämmittäessä pölyistä kaarnaani mietin riittäisivätkö voimani vielä kasvattamaan uudet versot? Olisihan se aika mukava taas kuunnella varpusten sirkutusta lehvästössäni ja ehkä kaupunkilaisetkin ilahtuisivat elinvoimastani?

Syksyllä 2004 näyttää siltä, ettei puuvanhuksen elinvoima kuitenkaan riittänyt. Puu ei ole ”ikuinen”. Onneksi puusta kuitenkin on otettu jo aiemmin pistokkaita joista on kasvanut taimia ja uusia piilipuuta. Ehkä tämä piilipuu voi jatkaa historiaa uuden vanhan puun pistokkaasta kasvatetun taimen muodossa, samalla paikalla. Tällöin säilyisi paikan henki myös tulevia kaupunkilaisia varten.

Camilla v. Bonsdorff
Helsingin kaupungin ympäristökeskus

Helsingin kaupungin ympäristökeskus / Ilmo Nikkanen

Puuvanhusta kunnioitettava

Työskentelin metsänhoitajana Helsingin kaupungin silloisella metsä- ja maatalousosastolla 1979 – 1985. Luonnonsuojelun tehtävissä uudistin 1980 -luvun alussa kaikki Helsingin luonnonmuistomerkkien siniset esittelytaulut. Silloin salavakin sai uuden suojelutaulun.

Linja-autonkuljettajat vaativat useasti puun kaatamista, kertoi silloinen kaupunginmetsänhoitaja Mikko Pitkäniemi. Hän naureskeli näille luontokappaletta ja historiaa ymmärtämättömille. Puuhan on ensimmäinen rahatoimikamarin rauhoittama luonnonmuistomerkki, rauhoitettu vuonna 1924.

Paasikiven patsaan veistänyt kuvanveistäjä Harry Kivijärvinen oli sitä mieltä, että Lasipalatsin päätyyn, rauhoitetun puun molemmin puolin, sekä Hankkijan eteen istutettuja lehmäksi tulee leikata siten, että rauhoitetun puuvanhuksen asema säilyy korostettuna.

Risto Savolainen
ylimetsänhoitaja, Metsäntutkimuslaitos

Rakasta puuta suojelemassa

Paju on ollut minulle aina tärkeä ja lähellä sydäntä. Viisikymmentäluvulla oli ihmeellistä tulla maalta Espoosta kaupunkiin, ja pienenä tyttönä paju oli minusta suuri ja eksoottinen. Se oli myös merkkipaalu mistä suunnistin omalle bussille tai odotin, että joku hakisi minut kaupungille. Silloin paju oli kiinnekohta ja turvan antaja.

Tästä syystä minulle oli erityisen tärkeää, että sain 1980 -luvulla olla turvaamassa sen vanhuutta. Metsä- ja maatalousosastolla luonnonmuistomerkkien hoito oli annettu minun vastuulleni. Kun Salomonkadulla sattui vesivahinko, katu jouduttiin aukaisemaan pajun kohdalla. Koska kyseessä oli vanha ja arvokas puu ei katuja voinut avata koneellisesti. Työtä ei voinut tehdä päivällä, sillä kyseessä oli hankala ja ruuhkainen paikka. Työ tehtiin siis yöllä ja lapiotyönä. Minut laitettiin vahtimaan vesilaitoksen miehiä, että työ todellakin tehdään käsityönä. Siellä sitten seisoin pimeänä, tihkuisena marraskuun yönä seuraamassa kuinka valonheittäjien loisteessa miehet kaivoivat pajun juuristoa lempeästi lapiolla varoen vahingoittamasta sen herkkää juuristoa, joka oli jo kokenut niin monet kolhut. Miehet olivat sitä mieltä, että likka joutaisi kotiin heitä käyttäämästä, mutta sitkeästi pysyin paikallani. Työ oli minulle kunnia-asia ja yksi mieleenpainuvimmista tehtävistä Helsingin kaupungilla.

Sirpa Linnola
puutarhuri

Piilipuun pitkät jäähyväiset

Helsingin kuuluisin puu on elänyt Lasipalatsin ja Hankkijan talon välissä Salomonkadun päässä Paasikiven aukiolla. Sen juurien yli kohisee Mannerheimintie. Puun nuoruudessa vieressä liplattivat Kluuvilahden rantavedet. Se on vanha piilipuun eli salava, pajun sukulainen ja Helsingin vanhin suojeltu puu. Sillä on ikätoveri, toinen salava, joka elää Kirjan puistikossa, Siltasaaren rannassa. Kaksi vanhaa, raihaista, tuettua ja paikkailtua rantapuuta!

Raihaista ja rakasta! Kivikaupungin asukkaat rakastavat puita. Eniten helsinkiläiset rakastavat vanhaa piilipuutaan keskellä kaupunkia, Kampin portilla.

Piilipuun on vanhan näköinen, räjähtänyt tapaus, suorastaan ruma, pöhöttynyt, paisunut maha, laihat oksat. Pahkainen, muhkurainen, halkeillut. Mutta rakas! Kun tai jos se joskus kuolee, kaatuu, se tulee olemaan hirveätä.

No, ehkä vanha piilipuun ei koskaan kuole eikä kaadu. Puukirurgia tekee ihmeitä ja samoin rakennusvirasto, puisto- ja metsäväki, viherkansa ja ympäristön tuottajat, ihan kaikki!

Vuonna 1924 piilipuun suojeltiin ja rauhoitettiin. Silloin sen vieressä töröttivät Turun kasarmien murtuneet ja halkeilleet seinät. Vuonna 1918 huhtikuun 12. päivänä saksalaisten joukot kenraali, kreivi Rudiger von der Goltzin johdolla ryhmittäytyivät nykyisen eduskuntatalon paikoille ja aloittivat ankaran tulituksen Turun kasarmissa puolustautuvia punaisia vastaan. Luodit ja kuulat viuhuivat piilipuun ympärillä. Turun kasarmi roihusi ilmiliekeissä.

Piilipuun imi helsinkiläistä kohtaloa. 1800-luvun lopulla se oli todistamassa Kluuvilahden kuivatusta, kaupungin kasvua kohti länttä. Jyrät, porat, hakut, kuokat, juntat, aurat ja kolat paukkuivat ja kolisivat sen kulmilla, lähellä, muttei

koskaan kohti. Puun taikapiiri oli sen kilpenä. Vuonna 1833 sen viereen kohosi Turun kasarmi, kasakoiden koti. Villit tummakulmaiset, kiharapäiset kasakat tulisten ratsujen selässä karauttivat piilipuun lehväisten oksien alta, ja pikkupojat kiipeilivät sen oksille paremmille näköaloille.

Sata vuotta myöhemmin, 1936 Turun kasarmien raunioille kohosi väliaikaiseksi suunniteltu Lasipalatsi, arkkitehti Viljo Rewellin kaupunkiruno. Se oli horisontaalista lentoa ja se päätettiin säilyttää, suojella. Nyt oli kaksi suojeltavaa rinnakkain, piilipuun ja palatsin.

Piilipuun ympärille rakennettiin pääkaupunkia, Suomen keskusta, eduskuntataloa, pääkatua, Postitaloa, tavarataloja, patsaita, muistomerkkejä, linja-autoasemaa. Pakokaasujen merkkisavut julistivat paikan arvoa ja kaupungin kasvua. Meno ja meteli yltyivät. Vuonna 1939 marraskuun 30. päivänä venäläiset pommikoneet Helsingin taivaalla eivät piittaneet suojelu- ja rauhoitusmääräyksistä. Pommit kylvivät tuhoa ja kuolemaa, myös Salomonkadun ja Arkadiankadun kulmilla, mutta Helsingin kohtalonpuun, maailmanpuun hymyili salaperäisesti lehviensä suojassa. Ja säilyi.

Kolmisenkymmentä vuotta sitten eräät asiantuntijat ennustivat piilipuulle pikaista kuolemaa. Sen elämänjano alkoi sammua. Juuristoon jouduttiin antamaan vettä paineruiskulla. Karu ympäristö ja pajulla liikaa ikää, lehdet kirjoittivat.

Puu hengittää hitaasti. Se elää hitaasti, kasvaa hitaasti ja kuolee hitaasti. Piilipuun pitkät jäähyväiset olivat alkaneet.

Puulla oli kuitenkin heti puolustajia. Professori, hyönteistutkija ja tutkimusmatkailija Kauri Mikkola kirjoittaa kesällä 1981 Ilta-Sanomissa, että Paasikivi-aukion ihana piilipuukin olisi jo tuhoutunut, jollei sitä olisi ajoissa rauhoitettu.

Ytimen onttaus, kyhmyt ja halkeamat kuuluvat iäkkäiden yksilöiden luonteeseen. "Ruotsin Lundissa puuvanhukset pysyvät pystyssä betonin ja rautojen avulla". Lintujen, hyönteisten ja perhosten ystävä Kauri Mikkola kokee puun elämän kotina. Siellä kuoren poimuissa lymyävät ja uinuillevat toukat ja hyönteiset, joita livertelevät linnut nokkivat. Se on puuta ja elämää.

Vuonna 1985 hätäisimmät halusivat irrottaa piilipuun elämänletkut. Helsingin Sanomat otsikoi: "Puuvanhukselle tarjotaan kirvestä". Rakennusviraston virkamies ehdottaa aloitteessaan, että pajun elatusraha lakkautetaan ja rauhoitus päätös puretaan. Ehdotus tullaan käsittelemään HKR:n yhteistyökomitean aloite- ja rationalisointijaostossa. Aloitteen tekijä perustelee tuomiotaan: puu on liikenteen kannalta mielettömässä paikassa, se haittaa linja-autoliikennettä. Kaupunkikuvallisesti sen merkitys on poistunut istutettujen lehmusten myötä. Sen kunto on huono, täynnä sieniä ja tuholaisia ja se vaarantaa istutettujen puiden terveyden. Ilta-Sanomien tietojen mukaan asiantuntijat lupaavat puulle korkeintaan kymmenen elinvuotta. Kaupunginpuutarhuri Pekka Jyrängön pessimistisen kannan mukaan puu lahoaisi viidessä vuodessa. Puisto-osasto seuraa tiiviisti puun kuntoa ja neuvottelee tarvittavista toimenpiteistä metsäosaston kanssa.

Barrikadit täyttyivät heti piilipuun kannattajista. Kaupunginmuseon johtaja Marja-Liisa Lampinen, sittemmin Rönkkö, tuleva Valtion taidemuseon ylijohtaja totesi, että koko Helsingin keskusta on rakennettu salavan ympärille. Sitä varjeltiin, kun Lasipalatsia rakennettiin ja silloinkin, kun rakennettiin Postitaloa, eduskuntataloa ja Hankkijan taloa.

Totuuden nimessä on kuitenkin paljastettava, ettei vanha salavamme ole Helsingin vanhin puu, vanhin rauhoitettu puu kylläkin ja kuuluisin puuvanhuksemme. Helsingissä on monta vanhaa tammea ja mäntyä, jotka ovat paljon vanhempia! Mutta Lasipalatsin piilipuu on kuitenkin kaupungin pyhä puu.

Jotain kuolee meissä puun mukana. Puu ei tahdo pahaa kenellekään. Jos puu vahingoittuu, se ei ole puun syy, se on tuulen, tulen, ihmisen syy. Puu on viaton. Siksi puuta rakastetaan. Yli 30 vuotta sitten lehdistö uutisoi ilouutisena, kuinka vaahteravanhus on saanut uuden muovisen sydämen, polyuretaania. Uutinen sisälsi uutta toivoa puuvanhuksille. Ennen niitä parannettiin betonilla, sahajauholla ja pikimassalla. Muovisydän antaa lisääikaa 15 vuotta. Ilouutinen! Pitkää ikää, ystävälemme puulle!

Kivikaupungin ihmiselle puu on tunnetta. Tavallisen kaupunkilaisen mielestä puu ei kuole koskaan. Laulaja laulaa puun nälkäisistä janoisista juurista, jotka imevät itseensä elämän vettä, elämää, elämän janoa ja halua. Puu lohduttaa, kannustaa ja antaa elämän uskoa. Kiinalainen sananlaskun tekijä tietää, että ihminen ammentaa isoista puista elämää itselleen.

Jos ahdistaa, murhe kaivertaa, pysähdy tielläsi hetkeksi Lasipalatsin kulmille, vilkaise piilipuutamme, sitten hyvää matkaa. Piilipuu jää siihen. Se on siinä vielä, yhä. Se ottaa pitkiä jäähyväisiä.

Pertti Mustonen

lainaus Helsingin kaupungin rakennusviraston 125-vuotisjulkaisusta "Näkyvää työtä – ja vähän näkymätöntäkin, julkaistu vuonna 2003

Helsingin kaupunginmuseo / Jarl Nyberg, 1930

LAUSUNTOPYYNTÖJÄ JA LAUSUNTOJA VIIME VUOSIKYMMENILTÄ

Vuonna 1985 pyydettiin kiinteistöviraston metsä- ja maatalousosastolta lausuntoa piilipuun säilyttämisestä. Apulaiskaupungin-metsänhoitajana toiminut Risto Savolainen oli tuolloin lausunnossaan sitä mieltä, että piilipuu on kaupunkikuvallisesti ja historiallisesti erittäin merkittävä.

Hän kirjoittaa lausunnossaan, että ”puu sijaitsee käytännöllisesti katsoen Helsingin Cityn maantieteellisessä keskipisteessä ja on siinä ainoa palanen luontoa – puluja ja varpusia lukuunottamatta“. Hän toivoo myös, että tulossa olevassa keskustan muuttamisessa puu otetaan huomioon ja säilytetään.

Asia otettiin uudelleen esiin vuonna 1990, jolloin kaupunginkanslia pyysi kaupunginmetsänhoitaja Eeva Kuuluvaiselta lausuntoa rauhoitetusta salavasta. Eeva Kuuluvainen lausuu vastauksessaan, että puulla on niin suuri symboliarvo, että se tulisi säilyttää paikallaan sen huonosta kunnosta huolimatta niin kauan kuin se kestää pystyssä.

Samana vuonna 1990 pyydettiin lausuntoa myös kaupunginpuutarhuri Pekka Jyrängöltä. Häneltä tuli tyrmäävä lausunto: Puisto-osasto esittää, että kyseinen puu kaadetaan mahdollisimman pian.

Samaa mieltä oli myös puuasiantuntija Pentti Peurasuo. Hän toteaa vuonna 1991, että biologiselta kannalta puu elää, mutta vetelee viimeisiään eikä sillä ole kaupunkikuvallista merkitystä, paitsi huvittava symboliarvo, osa Helsinkiä.

IHMISET PIILIPUUN ALLA

Puuta ahdisteltiin jo 1920 -luvulla

Isäni Sulo Lunden kertoo piilipuusta:

”Kuljin vanhan tuttavani Bertel Gustafssonin kanssa Lasipalatsin ohi, kun Gustafsson alkoi kertoa vieressä kasvavasta pajusta.

Hän kertoi olleensa asepalvelustaan suorittamassa Lasipalatsin paikalla olleessa kasarmissa itsenäisyyden alkuaikoina ja sattui olemaan päivystäjänä silloin, kun kasarmille tuli kaksi kaupungin miestä sahojen ja kirveiden kanssa. He sanoivat tulleen kaatamaan puun.

Gustafsson hoiti päivystystehtävänsä hyvin ja sanoi, ettei hänellä ole oikeutta laskea miehiä kasarmin alueelle. Miehet yrittivät painostaa Gustafssonia, mutta hän piti päänsä eikä laskenut miehiä kasarmialueelle. Aikansa miehet väittelivät mutta luovuttivat sitten lopulta ja lähtivät pois.

Niinpä puu sai jäädä paikalleen!”

Raija Rissanen

Helsingin kaupunginmuseo / E. Laakso, 1935

Piilipuulla poikanen Hartolassa

Isäni Eero Salosen Sandra-äidille rakennettiin vanhuuden mökki Hartolaan 1930 -luvulla. Mökki on ihanien isojen puiden ympäröimä emmekä ole veljeni kanssa raaskineet luopua siitä, vaikka meillä ei ole sille varsinaisesti käyttöä. Pienen pihan isot puut ovat tehneet mökistä idyllisen. Nurmikko, jossa pihakalusto ennen sijaitsi, näyttää nyt hyvin pieneltä muistoihin verrattuna.

Keskellä pihaa kasvaa puu, johon liittyy mielessäni tarina. Äitini kertoman mukaan isäni oli ottanut myrskyssä alas tulleen oksan Lasipalatsin piilipuun juurelta ja juurruttanut sen mökin pihaan. Muistini mukaan isäni oli vielä pyytänyt joltain lupaa oksan ottamiseen, ehkä siksi, että puu oli rauhoitettu. Juurrutettu puu on edelleen hengissä ja hyvin menestynyt. Oksa on juurrutettu vuosien 1936 ja 1948 välillä. Puu sijaitsee Hartolan kirkonkylässä Tainion virran varrella.

Eeva Koskenniemi

Piilipuun alta evakkoon

“Helmin ja tytär Kaarinan toinen lähtö evakkoon tapahtui aivan vähäisin tavaroin tämän ensimmäisen sotapäivän iltana. Pahimman pommituksen aikana he olivat olleet kotona sisällä. Olin heitä saattamassa Lasipalatsin päädyn kohdalla kasvavan vanhan piilipuun viereen pysäköityyn evakkobussiin. Bussi oli jo varsin täynnä, mutta vielä siihen Helmi ja Kaarina matkatavaroineen mahtuivat. Hyvin he sitten selviytyivät Helsingistä pois Vaasaan.

– Piilipuun sivumennen sanoen kasvaa paikallaan edelleen, nyt vain vieläkin vanhempana ja rauhoitetuksi julistettuna.”

Vilho Rantapihla

Helsingin kaupunginmuseo / Foto Sauren, 1936

Salava pelasti mummun hengen

Oli 30. päivä marraskuuta vuonna 1939. Se oli päivä, jolloin Kaukaasiasta Venäjän itsevaltiaaksi noussut toveri Josef Stalin aikoi aloittaa Suomen valloituksen. Sodan alkamisen tiesivät suomalaiset siitä, että pommikoneet ilmestyivät Helsingin päälle kylväen tuhoa pommein ja ampuen siviiliväestöä konekivääreillä kaduille.

Mummuni Maija Kala oli lähtenyt Tehtaankadulta Lasipalatsin seutuville ostoksille, kun tämän ikivanhan salavan vierelle putosi pommi aiheuttaen paitsi räjähdysen myös ihmisiä katuun paiskanneen ilmanpaineen. En tiedä siviilihuhrien määrää linja-autoaseman nurkalla, mutta katuun iskeytyneen mummuni pelasti pomminsiropaleilta vain se, että hän oli sattunut olemaan salavan rungon toisella puolella. Vanha runko otti vastaan sirpalesateen mummun maataessa tiedottomana sen katveessa. Pelottomat pelastus- ja ambulanssimiehet olivat sitten toimittaneet hänet luultavasti Kirurgiseen sairaalaan, josta setäni Toivo Kala hänet löysi ja järjesti ambulanssikuljetuksen mummun tyttären luo Sipooseen.

Tämä tapahtuma oli ensimmäinen näytös. Toinen on se uutinen, joka kertoi salavan kuolleen 30.12.2003. Tästä päivästä on tullut surun päivä monelle, se koskettaa erityisesti keskikaupungin helsinkiläisiä, joiden jokapäiväiseen elämään tuo puu läheisesti liittyi. Mummun ja häntä varjelleen salavan liittää yhteen vielä se, että kummankin kuolema tuli samana päivänä eli joulukuun kolmaskymmenes. Aikaeroa näillä kahdella tapahtumalla on 64 vuotta. Toisen kaatoi luonnonvoima, toisen vihollisen tulimyrsky.

Koko sukumme toivoo, että viranomaiset jättävät murskautuneen kannon rauhaan, onhan tunnettua, että pajukasveilla on usein vimmattu halu tuottaa vesoja. Onhan tällä yksilöllä jäljellä vielä suuri juuristo. Näin tehden toteutuisi samalla Vanhan testamentin vertauskuvallinen ennustus: "Ilsain kannosta puhkeaa virpi...".

Sitä virpiä kävisin itekin Tampereelta katselemissa ja – kastelemissa!

Toivo Kala

Viholliskoneiden tulo Helsingin ylle vuonna 1939

Olin ”spårvägs o omnibus” -rahastaja bussin numero 18 linjalla. Ajoimme Päivärinnankadun pysäkillä. Silloin tuli käsky, että pitää odottaa siellä kunnes ”vaara ohi” -hälytys tulee. Sitä ei tullut.

Erottajalla kello 18 piti saada uusia ohjeita, ja niinpä lähdimme Vallilan hallista ajamaan kohti Erottajaa. Sinne tultuamme näimme lentokoneiden tulevan Bulevardilta päin. Juoksimme Svenska Teatern’in pommisuojaan. Tarkastaja tuli sitten noutamaan meidät sieltä ja määräsi menemään Lasipalatsin aukiolle päästämään tuuraajat pois. Lasipalatsin aukiolta ajettiin kaupunkilaisia pois lähimaaseudulle kouluihin ja muihin tiloihin. Maksu perittiin jos rahaa löytyi.

Kun tulimme Lasipalatsin luo, saimme kuulla, että meidän tuuraajamme oli seissyt siinä piilipuun suojassa nähdessään lentokoneiden lähestyvän Kampista päin. Hän oli lähtenyt puun suojasta juoksemaan yli kadun talojen välissä olevaan käytävään. Siinä hänet ammuttiin, ja hän menetti henkensä. Hänen tarkoituksensa oli lähteä viemään vaimoa ja lapsia turvaan pois kaupungista.

Me jatkoimme koko yön kaupunkilaisten kuljettamista maaseudulle.

Elsa Laine

Treffit piilipuun katveessa

Odottelin kaveriani piilipuun alla, olimme yhdessä lähdössä Lohjalle linja-autolla. Aikani kuluksi katselin tuota mahtavaa Salavaa (Itkupuuta, Willowtree). Meillä oli treffit puun luona.

Seisoskelin puun rungon lähellä, puun katveessa. Oli tulossa heinäkuun ensimmäinen viikonloppu vuonna 1949.

Siinä seisoskellessani tuli minua jututtamaan mies, joka ei lainkaan vaikuttanut humalaiselta. Hän kysyi yllättäen: ”Oleks sä likka niitä naisia?” ”Jaa – minkälaisia naisia meinaat?” kyselin häneltä. Mies hökäisi siihen: ”Älä lossaa, kyl sä tiedät mitä mä meinaan”. Sitten hän otti pullon povestaan tyrkyttäen sitä minulle ja hissasi itseään lähemmäksi. Ja minä siihen napakasti, että läheppäs nyt, ukko, siitä vittoon ja vähän äkkiä. Kiroillen hän sitten lähtikin jatkamaan matkaansa.

Jostain siihen tulla tupsahti myös poliisi kysyen, että oliko jotain vaikeuksia. No, eihän siinä mitään ollut. Samassa saapui kaverinikin. Poliisille kerroimme mihin olimme menossa ja hän toivotti meille hyvää viikonloppua.

Piilipuun alle treffeille tulleesta kaverista tuli seuraavana vuonna aviomieheni.

Mieheni kuoli Suomessa, itse olen lapsineni ollut kohta 34 vuotta Australiassa. Sain lehti-ilmoituksen piilipuusta Helsingistä hyvältä ystävältäni. Seuraan täällä Helsingin tapahtumia.

”Niin gimis on stadi, olis toivomus snadi et näkis sen vielä kerran”.

Margit Suva
Australia

Riippapaju maamerkinä

“Siitä sitten kartan mukaan puun ohi...”

Asuimme Matinkylässä 1950 – 1960 -luvulla. Luokka-kavereitteni pilkanaiheena oli isäpuoleni maanviljelys: vihanneksia, perunoita, savusilakoita yms. Niitä kuljetimme Lippa-nimisellä hevosellamme Kauppatorille myytäväksi. Meidän toripaikkamme oli presidentin linnaa vastapäätä ylärivissä. Siellä oli kolme- tai neljä muutakin hevosta siihen aikaan.

Meidän Lippa-hevosemme oli se viimeinen ennen kuin autot valtasivat Kauppatorin. Uskollinen tammamme, entinen ravuri, tunsit reitit ja aamuyön matkat. Se seiso i pressunsa alla sateella ja helteellä, vietti raskaita päiviä. Kotiintulo joutui kevyesti puolihölkötystä kohti porkkanapalkintoja! Mutta olihan sillä toki toripäivinä myös mukana muuta evästä.

Lapsi kun olin, sain lomillani joskus nukkua pidempään. Silloin menin bussilla torille auttamaan. Äitini piirsi minulle kartan katuineen ja taloineen jotten eksyisi. Kotiin meno sujuikin sutjakasti: ensin oli linja-autoasema, sitten vasemmalla pieni jäätelökioski, samalla puolella suuri Hankkijan talo, ja tietenkin se ISO PUU, kukapa olisi siitä puusta erehtynyt. Siinä se matkani varrella huokui tuttua turvallisuutta ja leyhytteli hellepäivinä. Kylmillä ilmoilla se hymyili ja tuntui sanovan, että kulje siitä vaan, pian näet nurkan takana valkohanskaisen liikennepoliisin, joka ohjaa liikennettä.

Se on komea näky: autot seisovat kiltisti ja jalankulkijat kulkevat kuin kuninkaalliset kadun yli.

Ja piilipuun oksat olivat kuin sormia, jotka osoittivat suunnan Kauppatorille. Kuulin melkein sen kuiskaavan, että jos tulet kävellen takaisin, tule taas tätä kautta!

Tuula Rikkinen

Puu tunnusmerkinä

Aikoinaan 1960-luvulla kun olin pieni, Hankkijan aukio oli bussin 40 päätepysäkki. Bussi jätti kaupunkiin saavuttuaan matkustajat salavan viereen Lasipalatsin päätyyn. Matkalle kohti Pohjois-Haagaa bussi lähti puun toiselta puolelta.

Iso puu oli hyvä tunnusmerkki pienille, että nyt ollaan perillä päätepysäkillä. On se kyllä ollut tärkeä, varmasti koko kaupungin tunnetuin puu.

Olli Pohjanpalo

Piilipuusta apu suunnistamisessa

Puu oli ensimmäinen maamerkki, jonka tunnistin Helsingissä, kun aloitin opiskeluni Helsingin Yliopistossa. Tulin junalla Helsinkiin luennoille, enkä ennen sitä ollut koskaan käynyt omin nokkineni Helsingissä. Rautatieaseman seutu oli kerta kaikkiaan vaikea hahmottaa, kun asemarakennus on joka suunnasta samannäköinen.

Kun tulin junasta ja läksin kävelemään luentopaikalle, oli helpotukseni suuri kun näin puun. Siitä tiesin ottaneeni oikean suunnan.

Opiskeluaikanani minun oli täysin mahdollon käsittää, miksi puu on jätetty kasvamaan paikalleen kun muuten linja-autoaseman seutu oli kokonaan kynitty kaikesta vihreästä. Myöhemmin kuitenkin, ollessani kesävahtimestarina energialaitoksen talossa Kampissa, aloin pikkuhiljaa tajuta “stadilaisten” kotkotuksia kuunnellessani vanhojen paljasjalkaisten työtovereitteni tarinoita.

Veijo Ronkainen

Helsingin kaupunginmuseo / Aulis Ryyppö, 1967

Piilipuu on nähnyt vuosien vaihtumiset

Pienenä käsi isän kädessä, pää vyötärön korkeudella. Isällä toisessa kädessä vihreästä kankaasta valmistettu, metallisolin ja nahkaremmein varustetussa pussukassa osiksi laitettu haulikko. Olemme matkalla Vartiokylästä Kirkkonummelle metsälle. Bussi lähtee linja-autoasemalta kellotornin läheltä. Näen sen tornin bussin ikkunasta. Matkalla näen myös todella paksun vanhan puun ja sen juomuisen kuoren.

Pajun vieressä on Lasipalatsi, jossa lähinnä puuta on HMBaari. Kaikki menevimmat elokuvat pyörivät seinän takana: Bondit, Turhapurot – aina Bio-Rexissä! Puun vieressä patsas: Paasikivi – Kivipaasi, ja niitä oikeastaan kaksi: Juho-Kusti ja vaimonsa Alli, kenties. Olisi se puu kauniimman patsaan vierelleen ansainnut. Fridlyst – rauhoitettu. On se hienoa, että jotain edes säästetään; autotkin joutuvat kiertämään puun vaikka on näin ahdas paikka...

Joskus on puun ympärillä paljon likaista lunta. Kauhakuormaajat ovat raapineet kuoreen isoja haavoja. Joku sammunut Alkonhakulainen makaa Paasikiven jalustalla, puun katveeseen ei mahdu, mutta patsaan jalusta on lämmin auringossa.

Sinun muistosi, vanha piilipuu, ovat vanhempia kuin omani. Voin vain kuvitella, miltä kaikki näytti kun olit pieni. Kluuvinlahti oli edessäsi ja paikaltasi näit varmaankin myös, kun salaneuvos Wallen rakennutti huvilan, nykyisen kaupunginmuseon, Hakasalmeen. Olet varmasti nähnyt myös Aurora Karamzinin. Hänen aikaan olit jo varreltasi uljas etkä mikään poikanen enää. Sinulla oli suora näköyhteys Auroran ikkunoihin ainakin syksyisin ja talvisin, kun hän vietti aikaansa Helsingissä, eikä Träskändassa Espoossa.

Signe Brander on kuvannut Läntistä Viertotietä (nyk.

Mannerheimintie) Kansallismuseon tornista vuonna 1908. Kuvassa takavasemmalla näkyvät kauppias Nikolai Sinebrychoffin vuosina 1830-33 kaupungin ”toiseen laitaan, Kamppiin” urakoimat Turun kasarmit. Vuoden 1876 C.H. Nummelinin piirtämässä Helsingin kartassa näkyy kasarmin päärakennuksen Arkadianmäen puoleisella sivulla oleva kahdentoista puun rivistö. Branderin kuvassa näkyy vain yksi suuri puu nelikerroksisen valtavan siiven keskivaiheilla. Jokaisessa kerroksessa oli neljäkymmenen ikkunan rivistö! Nykyisen linja-autoaseman paikalla sijainneet rakennukset olivat venäläisten majoituspaikkana aina vuoden 1918 alkuun.

Miltähän vanhasta piilipuusta on mahtanut tuntua Kampin suuren rakennustyömaan ammunta ja suuren rakennustyömaan aloittaminen? Varmasti se on väsyttänyt vanhan puun. Onneksi saapui viimein armelias tuuli, ja sen oli pakko antaa periksi.

nimim. Helsingin poika

Piilipuu tekee maiseman

Elettiin vuotta 1963. Olimme matkalla Töölöstä ratikalla keskustaan päin esikoisemme, tuolloin 2,5 vuotiaan, tyttäreemme kanssa. Siinä Lasipalatsin kulmalla ko. puun nähdessään hän haltioituneena huudahti kirkkaalla äänellään: ”Katso, isi, maisema!”

Seurasihan siitä naurun kohahdus täpötäydessä ratikassa.

Siitä lähtien tuo paikka on ollut meidän perheellemme ”maisema”.

KMO

Kiitos salava, kun kaaduit hitaasti!

Viime vuoden (2003) viimeisenä maanantaina 17-vuotias tyttäreni Sara lähti ystävättärensä Idan kanssa illansuussa elokuviin Tennispalatsiin. Me vanhemmat vietimme rauhallista koti-iltaa ja päivittelimme kovaa tuulta ja melkein Kauppatorille kohonnutta merenpintaa. Katselimme tv-uutisia ja kuulimme, että myrsky oli kaatanut linja-autoaseman vanhan, ison riippapajunkin.

Sitten kotiin pelmahti tyttäreni, joka vielä takki päällä ovensuussa alkaa kertoa: ”Äiti, et tiedä mitä tapahtui! Me ei saatukaan lippuja elokuvaan ja lähdettiin kahville ja kun me mentiin linja-autoaseman luota, siinä missä on se vanha puu keskellä katuja, niin se alkoi kaatua meidän päälle”. Tässä vaiheessa tietysti hätäilin kysymään, ettei kai teille käynyt mitään. ”Ei tietenkään, se kaatui ihan hitaasti, siitä ehti ihan hyvin alta pois. Mutta oli se kummallista.”

Kerroin tyttärelleni, että puun kaatuminen voi olla vakava juttu: Kaivopuistossa muutama vuosi sitten kaatuneen puun alle jäänyt nuori nainen kuoli. Onneksi tässä tapauksessa ei sattunut mitään. Seuraavana aamuna asiasta kertonut lehti-uutinen tiivistä: henkilövahingoilta vältyttiin.

Kiitos salava että kaaduit hitaasti ja kahden 17-vuotiaan tytön ja heidän perheidensä elämä jatkuu normaalisti.

Leena Mallat

Yksinäistä ilman piilipuuta

Kyllä tuli suru puseroon kun isoriippapaju kaatui. Minulle ja pajulle kehkeytyi erittäin läheinen ja tunnepohjainen suhde, jota olen päivittäin vaalinut lähes kahdenkymmenen vuoden ajan halaamalla kyseistä puuta.

Nyt sydämessäni on puun kokoinen tyhjiö ja tunnen itseni kovin yksinäiseksi. Muita puita en tohdi edes ajatella, koska uskollisuuteni poismennyt isoriippapaju kohtaan on vankkumaton. Jos kaupungista löytyy kaltaisiani kohtalotovereita, voisimme yhdessä perustaa Puupäät ry -nimisen yhdistyksen, jonka kokoontumistiloissa muistelisimme rakasta puutamme ja katselisimme vanhoja valokuvia siitä.

nimim. Imppa

Istutetaan uusi 'Salix blanda'!

Lauttasaaren pitkäaikaisena asukkaana kuljin ja seurasin Salix Blandaa pitkän tovin. Onni onnettomuudessa, että puu sortui luonnonvoimien edessä eikä pyhän peltilehmän palvojien tai kaupunkisuunnittelun vaatimuksesta.

Puuvanhus toimi vallan erinomaisena liikenteen rajoittajana ja jakajana.

Olen sitä mieltä, että istutetaan, kun kerran puuvanhukella jälkeläisiä pistokkaiden muodossa on, uusi riippapaju. Tehdään se niin, että vanha kanto jää ikään kuin suojarensaaksi. Silloin ei tarvittaisi mitään metallista suojaa, jollaisia on esimerkiksi Bulevardin lehmusten runkojen suojana.

Toivon, että kaupungin instansseista löytyy sen verran näkemyksen valoa, että Salomonkadun ilmiasu ei muutu, eritoten, jos uus-Kampista aiotaan tehdä lähes autoton.

nimim. Ääni Drumsön kylästä

Tasavallan presidentti Urho Kekkonen puhuu Paasikiven monumentin paljastustilaisuudessa marraskuussa 1980.
Kuva Roy Koto.

LEHDISTÖ SEURASI KAATUNEEN SALAVAN VAIHEITA

ILTA-SANOMAT 30.12.2003:

”Myrsky kaatoi Helsingin tervaskannon. Salava kesti taudit ja tappotuumiot.”

Sanna Mattila

ILTA-SANOMAT 31.12.2003:

”Tuhannet survive myrskyn kaatamaa puuta. Jätetäänkö kanto muistomerkiksi, veistetäänkö siitä taidetta vai istutetaanko paikalle uusi puu?”

Heli Karhumäki

HUFVUDSTADSBLADET:

”Stadsborna sörjer sin hängpil. En åldring som alla minns. Siitonen vill ha nytt träd.”

Staffan Bruun

UUTISLEHTI 100, 31.12.2003:

Kaupunkilaiset survive tuulen kaatamaa puuta.

– Se oli kaunis, hieno loppu vanhalle puulle, Timo Kääriäinen sanoi hartautta äänessään.

”Kaatuneesta salavasta muistoesineitä. Maanantai-iltana Helsingin keskustassa kaatuneen vanhan riippapajun runko kuljetettiin tiistaiaamuna kaupungin rakennusviraston Käsityöpajalle, jossa sen kovista osista valmistetaan pieniä lahjaesineitä.”

ILTA-SANOMAT 2.1.2004:

”Raketti sytytti pajuvanhuksen kannon tuleen. Helsingin tunnetuimman puun jäänteet eivät saaneet vielääkään rauhaa. Myrskytuulen kaataman pajupuun kanto syttyi uudenvuoden yönä tuleen iltotulitusraketista.”

Mari Markkanen

HELSINGIN SANOMAT, vuodenvaihteen numerossa:

”Kaupunkipuun herättää tunteita”

”Helsingin ydinkeskustassa kaatui joulukuun

29. päivän myrskyssä kaupunkilaisten rakastama iso riippapaju. Mielenkiintoisempi kuin itse puun kaatuminen on sen aiheuttama reaktio asukkaissa. Sadat kaupunkilaiset pysähtyivät kannon juurelle, ja puuta muistettiin jopa kynttilöin. Ihmiset näyttävät antaneen varsin suuren arvon yksittäiselle puuvanhukselle.”

Johanna Mehtälä

DEMARI 31.12.2003:

”Salavan rungosta muistoesineitä. Puuhun liittyviä muistoja kerätään koko tammikuu.”

ILTALEHTI: ”Rauhoitettu jättiläiskanto roihahti Helsingissä”

”Helsingin tuorein luonnonmuistomerkki ehti olla koskemattomana paikallaan vain kaksi vuorokautta, kun se joutui uudenvuoden juhlijoiden hampaisiin.”

”Keskiviikon ja torstain välisenä yönä puun kanto syttyi sisältä tuleen ja paloi osittain hiililokseksi. Tuli syttyi ehkä iltotulitteesta. Varmuutta asiasta ei ole.”

Petri Elonheimo

ILTASANOMAT:

”Vuosi oli juuri ehtinyt vaihtua kun hätäntynyt ohikulkija ilmoitti hälytyskeskukseen kaupungin vanhimman isoriippapajun kannossa roihunneesta tulesta.”

”Vanhempi konstaapeli Roope Lehto kipaisi ripeästi Lasipalatsissa sijaitsevaan ravintolaan ja palasi sieltä täyden muoviämpärin kanssa. ’Ehdin kaataa kantoon yhden ämpärin kun palokunta jo saapuikin’, Lehto kertoi IS:lle palopaikalla yöllä.”

”Aamu paljasti mustalle karrelle palaneen kannon sisuksen. ”Voi puupolo, kaupunginpuutarhuri Eeva Kuuluvainen huokasi kuullessaan IS:ltä palosta. ”Kyllä tämä on ollut

sille varsinainen kärsimysten viikko. Toivon mukaan kyse ei ollut ilkvallasta!”

Mari Markkanen

HUFVUDSTADSBLADET 3.1.2004:

”Eva-Riitta Siitonen: Stubben måste skyddas: – Jag tycker det är fint med ett träd mitt på gatan. Och vad skulle vara bättre än att se ett nytt träd växa upp vid sidan av den imponerande stubben.”

Staffan Bruun

HELSINGIN SANOMAT 14.4.2004:

”Lasipalatsin salava jatkaa elämäänsä Munkkiniemessä. Raine Paalosmaa sai kaatuneen puuvanhuksen kasvamaan uudelleen. Taimet on tarkoitus istuttaa mökille Hiidenvedelle.”

Hasse Härkönen

ILTA-SANOMAT 10.5.2004:

”Helsingin keskustan kuuluisimman puun jäljellä oleva kanto on kärsinyt jälleen. Kaupunki antaa puuvanhukselle jatkoaikaa vielä kesän yli.”

Leila Itonen

HELSINGIN SANOMAT 13.9.2004:

”Lasipalatsin salava tarvitsee apua omista pistokkaistaan. Salavan perilliset kasvavat Meilahden arboretumissa.”

Markku Karumo

HELSINGIN SANOMAT 20.9.2004:

”Lasipalatsin salavasta tehdään voiveitsiä. Puupölykin otetaan talteen. ’Voimaa on rungossa’, sanoo Jukka Toivonen. Hän puhuu myrskyn tyrmäämästä Lasipalatsin salavasta. Sen rungon tanakin osa ja suuri määrä oksistoa vietiin Helsingin rakennusviraston käsityöpajaan, jota Toivonen johtaa.”

Markku Karumo

PIILIPUULLA ON UUSI TULEVAISUUS

Historiaa lyhyesti:

Piilipuun kohdalla on voimassa asemakaava vuodelta 1906 ja alue on rakennuskielossa uuden asemakaavan laatimista varten. Asemakaavassa puun kohdalla on Salomonkadun puistokatu.

Puun kohta on osa Kamppi–Töölönlahti -aluetta, jossa järjestettiin pohjoismainen arkkitehtikilpailu vuonna 1985. Kilpailun lähtökohdissa ei mainittu piilipuuta.

Kaupunginvaltuuston 9.10.1991 hyväksymässä Kamppi–Töölönlahti osayleiskaavan selostuksessa mainitaan kohdassa Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat puistot, että ”Salomonkadulla Lasipalatsin kohdalla on luonnonsuojelulain nojalla rauhoitettu raita”. Osayleiskaavassa on merkittorialue Paasikivenaukion ja piilipuun kohdalle.

Piilipuun ympäristö on ollut pitkään katualuetta, jota pitkin ovat ajaneet kaukoliikenteen bussit piilipuuta väistäen.

Tulevaisuus:

Helsingin kaupunki ja SRV Viitokset Oy solmivat vuonna 2002 sopimuksen Kampin keskuksen suunnittelusta ja toteuttamisesta. Kampin keskus kehitetään ja liitetään osaksi liikekeskustan ja kävelykeskustan kaupunkirakennetta. Alueelle tulee liike-, toimisto- ja asuintaloja, kävelykatuja, aukioita sekä nykyaikaiset joukkoliikenneterminaalit kaukoliikenteelle ja länsisuunnan liikenteelle.

Salomonkatu muuttuu punaisella graniitilla päällystetyksi korkeatasoiseksi kävelykaduksi Mannerheimintieltä Fredrikinkadulle asti. Piilipuun nykyinen paikka on jatkossa osa kävelykatua ja Paasikivenaukiota.

Arkkitehti *Anne Karppinen*
Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto
keskustaprojekti

Nykyisen luonnonsuojelulain mukaan luonnonmuistomerkkien perustamisesta ja päätösten purkamisesta päättää kunta pyydettyään lausunnon alueelliselta ympäristökeskukselta. Kaupungin oman suojelupäätöksen purkaminen ei vaadi valtion viranomaisen lausuntoa. Helsingissä luonnonmuistomerkkejä koskevat päätökset tekee ympäristölautakunta. Luonnonmuistomerkkien käytännön hoitovastuu on rakennusvirastolla.

LASIPALATSIN ISORIIPPAPAJUA KOSKEVA PÄÄTÖS

Helsingin kaupungin ympäristölautakunta toteaa kokouksessaan 19.10.2004, että Helsingin kaupungin rahatoimikamarin 7.5.1924 tekemä päätös Lasipalatsin pohjoispuolella Salomonkadulla sijainneen isoriippapajun teknisluonteisesta suojelusta on muuttunut oikeudellisesti merkityksettömäksi, koska isoriippapaju on kuollut.

Ympäristölautakunta toivoo, että kaupunkikuvassa merkittävä ja kaupunkilaisille hyvin tärkeäksi osoittautunut isoriippapaju saisi jatkajakseen omasta pistokkaastaan kasvatetun jälkeläisen ja että tämä istutettaisiin alkuperäisen paikan lähelle. Istutusajankohtaa valittaessa on aiheellista ottaa huomioon Kampin alueen valmistuminen ja sellaisen taimen saatavuus, jolla on parhaat edellytykset menestyä kasvupaikallaan.

Tulevaisuutta kuvaavat:

1. Kaupunkisuunnitteluviraston keskusta-projektin laatima kaupunkirakennekuva.
2. Kampin keskuksen havainnekuva (arkkitehtitoimistot Davidsson, Pallasmaa, Helin & Co).

- 1.
- 2.

Vanha piilipuu liittyy osana jokaisen helsinkiläisen muistoihin tavalla tai toisella. Se on vastaanottanut maalta kaupunkiin tulevat matkalaiset ja keskeisen sijaintinsa puolesta sen siimekseen on ollut helppo sopia tapaamisia. Aikojen kuluessa se on olemuksellaan ja sijainnillaan herättänyt sekä ihastusta että vihastusta, myös suuria intohimoja. Iäkkäät helsinkiläiset kokevat vanhan puun symbolina, sama kohtalohan meillä kaikilla on. Vanhe-tessamme me rypistymme ja saamme kolhuja, olemme nuorten ja kiireisten tiellä ja herätämme ärtymystä, aivan kuin vanha piilipuu-ystävämme.

Tämä kirjanen sisältää vain murto-osan niistä vuosikymmenten tapahtumista, joita vanha puu on saanut nähdä ja kokea.

On ollut suuri ilo saada koota yhteen nämä muistot. Olen vakuuttunut siitä, että vanha piilipuu ja sen muistot ovat vähintään tämän kirjasen arvoisia.

Kristina Rive
Helsingin kaupungin rakennusvirasto

Helsingin kaupunki
Rakennusvirasto

Helsingin kaupunki
Ympäristökeskus